

УДК 378.14

ПРОФЕСІЙНИЙ ДИСКУРС І МОВНА ОСОБИСТІСТЬ СТУДЕНТА ВНЗ НЕФІЛОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Ірина Дроздова

*Херсонський державний університет,
кафедра українського мовознавства,
вул. 40 років Жовтня, 27, ауд. 352, м. Херсон, 73000, Україна,
тел.: (0552) 326 756*

У статті досліджується професійний дискурс і мовна особистість студента нефілологічного профілю, що формуються у процесі навчання української мови у вищій школі.

Ключові слова: професійний дискурс, мовна особистість студента, об'єктивні і суб'єктивні чинники формування мовної особистості, методика викладання української мови у вищій школі, мовна культура, мовленнєва діяльність, професійна мовнокомунікативна компетенція.

Успіх мовного професійного спілкування, грамотного українськомовного професійного мовлення залежить від мовця як особистості, його знання сучасної української літературної мови як основи мови професійного спілкування, уміння використовувати ці знання і втілювати інформацію в текст та дискурс залежно від мети, мовної ситуації тощо.

Проте проблема формування професійного мовлення засобами української мови з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності тих, хто навчається, так і не стала предметом усебічного висвітлення науковців, хоча примножено із питань викладання курсів “Ділова українська мова”, “Українська мова (за професійним спрямуванням)”, що можуть слугувати теоретичним підґрунтям у дослідженні цієї проблеми.

Професійне мовлення в нашому дослідженні трактується ширше, ніж мова фаху, воно розглядається як вид діяльності людей окремої сфери знань, що знаходить вияв у користуванні мовою конкретної галузі в усній і писемній формах. Його формування ґрунтується на удосконаленні мовленнєвої діяльності, основу структури якої становить мовленнєва ситуація, а її кінцевим результатом є не тільки текст, а й дискурс.

Ф. Бацевич під дискурсом розуміє “сукупність мовленнєво-мисленнєвих дій комунікантів, пов'язаних із пізнанням, осмисленням і презентацією світу мовцем й осмисленням мовної картини світу адресанта слухачем (адресатом)” [3, с. 138]. Професор вважає дискурс одночасно живим процесом спілкування і найзагальнішою категорією міжособистісної інтеграції.

У дискурсі мовлення може супроводжуватися мімікою, жестами, емоційно-експресивним впливом на мовця, тому дискурс визначається в певних формах функціонування мови – інтерв'ю, екзаменаційному діалозі, у професійному спілкуванні: робочому інструктажі, диспетчерській або оперативній нараді тощо.

Дискурс є мовленням в аспекті події, пронизаним екстралінгвістичними, соціокультурними, психологічними, професійними й іншими чинниками. Ситуація в дискурсі – це вид репрезентації знань, які залежать від особистого досвіду учасників

комунікації. Оскільки природна узгодженість використання мовленнєвих одиниць (слів, словоформ, висловлювань) у дискурсі зумовлюється ситуацією, то відповідно основним принципом їх добору є ситуативно-тематичний. Такий підхід до навчання насамперед обумовлений професійною діяльністю майбутніх фахівців і забезпечує розуміння особливостей функціонування мовленнєвого матеріалу в природних умовах, адекватність володіння монологічним мовленням.

На нашу думку, саме дискурс є “середовище” для професійного спілкування, той простір, у якому циркулюють різні фахові дискурси, створюються нові на перехрестях інших дискурсів, що є одночасно частиною цього професійного простору. При цьому дискурс як комунікативний процес не має чітко окреслених меж, він взаємодіє з іншими професійними дискурсами, переходить у взаємонакладання одного дискурсу на інший. Отже, відокремити один дискурс від іншого можна лише теоретично, абстрагуючись від тих або інших параметрів, оскільки дискурс, на відміну від тексту, – поняття відносне, яке є скоріше суб’єктивним, оскільки пов’язано безпосередньо з процесом спілкування за фахом, яке індивідуальне, суб’єктивне, неперервне, якщо ми говоримо про постійність циркуляції виробничої інформації в середовищі професійної діяльності людини.

Таким чином, компонентами мовного професійного спілкування є:

- особистісний чинник у професійному спілкуванні;
- мова як засіб професійного спілкування, формування і розвитку професійного мовлення;
- текст або дискурс (зв’язаний текст у єдності з позамовними, зокрема прагматичними, соціокультурними, психологічними й іншими чинниками, або текст в аспекті подій чи мовлення як цілеспрямована соціальна дія чи компонент взаємодії людей і механізмів їх свідомості) як мовне втілення інформації під час професійного спілкування.

Зв’язок між способами організації дискурсу і здібностями особистості організовувати професійний дискурс, тобто дискурсними здібностями особистості фахівця, є взаємообумовленим. Якщо за вихідне взяти дискурсні здібності особистості, то з деякою часткою впевненості можна прогнозувати породження особистістю певного дискурсу за професійним спілкуванням. У свою чергу спосіб організації конкретного дискурсу дозволяє передбачати певні здібності особистості, що реалізуються у професійному дискурсі. Особистість, яка має сукупність дискурсних здібностей на рівні всіх “фаз інтелектуального акту” (О. Леонтьєв), а саме: орієнтування і планування мовленнєвих і немовленнєвих дій, формування плану дії у мовленнєвій формі, контролю і коректування (за необхідності) мовленнєвих дій [11, с. 226-228], можна назвати *мовною особистістю* [10, с. 38, 243].

У сучасній науковій парадигмі *особистість* постає у двох іпостасях: з одного боку, як суб’єкт дискурсу – носій певного стилю вербальної поведінки (В. Богданов, Ю. Ваозонін, І. Зайцева), а з іншого, як “власник” неповторної концептуальної мовної особистості (Ю. Караулов), у якій структура мовної особистості постає як єдність лексики, тезаурусу та прагматикону, започаткувала комунікативно-когнітивні дослідження мовних особистостей (М. Ситнікова, І. Шевченко, А. Юнаківська).

Поняття мовної особистості різні автори, такі, як О. Залевська, Ю. Караулов, В. Нерознак, Л. Крисін, Л. Паламар, А. Шахнарович та ін., трактують по-різному, але оптимальним визначенням можна вважати формулювання: “це сукупність здібностей і характеристик людини, які обумовлюють створення і сприйняття ним мовленнєвих творів, тобто текстів, які розрізняються за ступенем структурно-мовної складності, глибини і точності відображення дійсності, певною цілеспрямованістю” [18, с. 168]. У цьому визначенні поєднано здібності людини з особливостями текстів, які вона сама створює.

Поняття мовної особистості пов'язане також із роботами Л. Вайсберга, В. Виноградова, Ф. де Соссюра, який зокрема вважав, що за кожним текстом приховується певна мовна система [15]. Ю. Караулов вносить корегування в цю тезу: “за кожним текстом стоїть мовна особистість” [10, с. 3], тобто в центрі уваги опиняється як мовець, так і слухач (адресант і адресат). Також до комунікативних параметрів мовної особистості належать комунікативні тактики і стратегії, що зумовлено потребами мовної особистості в самовираженні й самоствердженні. Індивідуальні тактики і стратегії професійного дискурсу та комунікативний підхід, у якому стратегії є організаційним засобом комунікації (Р. Стенберг, Д. Міллер, О. Залевська, Н. Формановська, О. Іссерс, С. Лебединський, О. Любашенко тощо), скеровані на досягнення необхідного впливу на конкретного адресата дискурсу.

Поняття “мовна особистість”, уведене академіком В. Виноградовим, сьогодні активно досліджується у працях багатьох учених (Ф. Бацевич, Г. Богин, Ю. Караулов, І. Халєєва тощо). “Індивідуалізована свідомість є інтерналізована у своїй аксіологічній сутності і сформована (присвоєна) у своїй мовній формі суспільна свідомість мовного колективу, мовної спільноти” [8; 9]. Це таке співвідношення когнітивної і мовної свідомості, де останнє є вербально-оформлене віддзеркалення дійсності. Саме в такому розумінні мовна свідомість – це форма існування людини розумної, яка спілкується, зокрема у професійній діяльності, людини як соціальної істоти, як особистості. У цьому плані, на думку психологів, можна говорити про мовну особистість, яка, згідно з Ю. Карауловим, містить у собі *вербально-семантичний, когнітивний і прагматичний рівні* [10].

Одиниці когнітивного рівня складаються в більш або менш систематизовану “картину світу”, що віддзеркалює систему цінностей.

Типологія становлення мовної особистості за ступенем розвитку дискурсивного мислення належить Г. Богіну [5, с. 6], який виділяє 5 рівнів володіння рідною мовою: 1) рівень правильності – 6-7 років; 2) рівень швидкості або інтеріоризації – 10-11 років; 3) рівень насиченості – 15-16 років. Наступні два рівні, на думку автора, визначаються не віком, а культурою спілкування: 4) адекватний вибір; 5) адекватний синтез.

Не тільки вік, але й рівень освіти, знання інших мов, окрім рідної, володіння професійним мовленням є чинниками подальшого, вищого розвитку й удосконалення мовної особистості. У ході формування й удосконалення професійного мовлення розвиток і саморозвиток мовної особистості має відбуватися, на нашу думку, за трьома основними напрямками:

а) формування і розвиток професійної лінгвістичної компетенції за рахунок засвоєння знакової системи української мови і становлення лінгвістичної компетенції фахівця у своїй галузі діяльності;

б) удосконалення когнітивного стилю діяльності (спочатку навчальної, а потім професійної) шляхом засвоєння й розвитку нових форм сприйняття й інтерпретації різних явищ дійсності. Це завдання здається реальним, якщо когнітивний стиль розглядається як “існуючі в етносі і присвоєні індивідом у процесі його соціалізації способи осмислення абстрактних і предметних сфер, опосередковані психічною архітектонікою цього індивіда, характером його соціогенеза і свідомо-вольовим фактором” [1, с. 28-31; 2, с. 4]. Розвиток цього стилю виступає як рішення проблеми розширення не тільки мовної картини світу, засвоєння деяких її особливостей, характерних для носіїв української мови, а також розвитку нових форм учіння і пізнання, формування мови спеціальності;

в) розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості, пов'язаної з ознайомленням і критичним сприйняттям систем цінностей мови і культури, розширенням світогляду,

формуванням нового світосприйняття – світосприйняття мовця-професіонала, досконалого знавця мовної специфіки своєї спеціальності, білінгва і полілінгва.

Мовну особистість можна охарактеризувати з позицій мовної свідомості й мовленнєвої поведінки за фахом, тобто з позицій лінгвістичної концептології і теорії дискурсу. Мовна особистість предмечується в мовленнєвій професійній діяльності, тобто у процесах говоріння (слухання) і письма (читання). На думку О. Залевської, *мовленнєва діяльність* і *мовленнєва організація людини* тісно взаємопов'язані, але все ж таки можуть бути протиставлені як явище і сутність, причому трояка модель мовних явищ – *мовленнєва діяльність, мовна система, мовний матеріал* – закономірно розуміються як чотиричленне утворення [7, с. 30].

На формування мовної особистості впливають чинники як *об'єктивні*, незалежні від особи мовця, так і *суб'єктивні*.

До *об'єктивних чинників* належать:

- стан самої мови, її унормованість і наступна кодифікація, рівень розвитку і досконалість її підсистем, стилістична диференціація, отже, придатність мови як мовної картини особи і світу для забезпечення всіх мовних потреб громадянина;
- сприятлива для життя і розвитку певної мови суспільно-політична ситуація;
- традиція суспільного використання мови;
- повноцінне функціонування мови в усіх сферах життя: державницькій, політичній, правовій, економічній, науковій, освітній, культурно-мистецькій, творчій, виробничій, побутовій та ін.

До *суб'єктивних чинників*, що впливають на формування мовної особистості, відносимо:

- здатність мовця здобувати мовну освіту й досконало володіти мовою;
- внутрішню готовність мовця здобувати мовну освіту і мовне виховання та досконало оволодівати мовою;
- моральну потребу мовотворчо вдосконалювати і виражати свою особистість;
- розуміння мовних обов'язків громадянина і виконання їх;
- активне ставлення до мови, належний рівень мовної культури [19, с. 32-33].

Зауважимо, що до позитивної відповіді на питання, чи формують мовну особистість наша середня і вища школи так, як формують, скажімо, російську мовну особистість у Росії чи польську – в Польщі, ще далеко. Окрім згубної для української мови ідеологічної і практичної русифікації українського суспільства протягом століть, є ще й інші причини. Передусім це неусвідомлення державними освітніми ідеологами того, що українська мовна освіта й виховання потрібні у вищій школі не тільки філологам і журналістам, а й студентам усіх без винятку фахів. Українська мова як державна мова України повинна бути у вищих навчальних закладах не тільки навчальним предметом, а й мовою викладання і навчання всіх фахових дисциплін, засобом спілкування та оволодіння професійною майстерністю, культурним середовищем.

Однак, на нашу думку, немає загальностановлених теоретичних засад і методичних орієнтирів для розв'язання тих проблем, що постали у зв'язку з державністю України, реформуванням освітньої проблеми в руслі Болонської системи і кредитно-модульного навчання, наскрізною мовною освітою і мовним вихованням. Складається ситуація, що у вищій школі до навчальної програми з української мови додають те, чого не торкалися в середній школі. Це вихід малоефективний і несучасний, не відповідає жодним вимогам ані суспільства, ані професійної освіти.

Запровадження курсу “Ділова українська мова” у ВНЗ нефілологічного профілю на початку 90-х років не тільки не вирішив, а й ускладнив питання формування мовної

особистості фахівця. Уведений курс “Українська мова (за професійним спрямуванням)”, або “Українська мова (за професійним спілкуванням)”, методика викладання якого знаходиться ще в руслі розроблення, гостро поставив питання підготовки фахівця сучасного рівня засобами української мови.

Методисти, мовознавці й викладачі-практики мають зосереджувати свою увагу на методиці мовного навчання й виховання у ВНЗ таким чином, щоб не повторювати за циклами методик викладання української мови для середньої школи. Інший контингент і різні цілі навчання у вищій школі порівняно із загальноосвітньою диктують свою специфіку викладання української мови з урахуванням професійних інтересів студентів. *Методика викладання української мови у вищій школі* має формуватися з двох напрямів: *методика викладання української мови на філологічних факультетах і методика викладання української мови для студентів нефілологічного профілю*. Особливість першої – посилена увага до формування наукового бачення мови, а не до повторення і доопрацювання шкільного курсу нормативної граматики. Специфіка другої – акцент на прикладному характері української мови як суспільно-національної картини світу, як прагматичної реалізації щоденних інтересів держави, українського суспільства, кожного громадянина, фахівця-професіонала.

Процес формування національної самосвідомості, мовної особистості є складним, багатограним, поступовим і ніяк не обмежується хронологічними рамками. Він починається в родині з материнською мовою, поглиблюється в роки навчання на ґрунті об’єктивних знань про світ, землю, народ, державу. У старших класах загальноосвітньої школи й особливо у вищій школі молоді стають доступними духовно-культурні цінності й надбання нації, приходить усвідомлення не тільки родинного, суспільного, етнічного, а й, головне, духовно-кровного зв’язку зі своєю нацією, її духовною і матеріальною культурою, частішають контакти з іншими народами та їх мовами, – розширюється інформаційно-комунікативний простір. Усе це сприяє утвердженню мовної особистості, тобто мовця, який досконало знає українську мову, усвідомлено творчо володіє нею, сприймає в контексті національної культури як духовну серцевину її, мовця, що користується мовою як органічним засобом самотворення, самоствердження і самовираження, розвитку своїх інтелектуальних і емоційно-вольових можливостей, як засобом соціалізації особи в конкретному суспільстві і здобуття професійної освіти – формування фахівця за обраною професією.

Мовна особистість у процесі становлення і розвитку проходить кілька етапів, щоразу підіймаючись на вищий рівень *мовної культури* [12, с. 10].

1. Рівень мовної правильності. Його досягають завдяки мовній освіті, тобто вивченню правил користування мовою, її лексику, граматичними формами, елементами текстотворення тощо. Цей рівень передбачає вироблення орфоепічних, орфографічних, пунктуаційних навичок, умінь будувати речення, нескладні типові тексти і користуватися ними.

2. Рівень інтеріоризації (лат. interior – внутрішній). На цьому рівні виявляються вміння реалізовувати себе у висловленнях відповідно до власного внутрішнього стану; умінь творити і виражати себе засобами мови; володіти основними формами усного і писемного спілкування (монолог, діалог, полілог; опис, розповідь, міркування), певними стилями. Це рівень виразності і комунікативної достатності.

3. Рівень насиченості мовою. Мова мовця характеризується логічністю, предметністю, точністю, виразністю, образністю, багатством мовних засобів. Людина вже володіє жанрами і стилями, текстотворенням.

4. Рівень адекватного вибору. Це рівень комунікативної досконалості. Він передбачає досконале володіння функціональними типами мовлення, стилями літературної мови, а також точну мовну реакцію.

5. Рівень володіння фаховою метамовою: володіння терміносистемами, фразеологією, композиційно-жанровими формами текстотворення, мовними формулами.

6. Рівень мовного іміджу соціальних ролей: політика, державного працівника, керівника, ученого – етичними й естетичними манерами живого мовлення. Два останні рівні є найвищими рівнями формування мовної особистості й мовної культури.

Отже, “культура мови – це сфера взаємодії мови і культури, мови і позамовної дійсності, вживання мови відповідно до вимог національної культури і ситуацій спілкування” [12, с. 11]. Зауважимо, що мовна особистість фахівця і культура мови, на нашу думку, є нерозривними. Навчаючись у вищому закладі освіти, студент переорієнтовується на адекватний обраному фахові вибір засобів спілкування, формується професійна мовна особистість.

Доречно ще раз нагадати, що те, яким чином і якою мірою особистість реалізує свій потенціал професійних дискурсних здібностей, багато в чому залежить від умов комунікативної обстановки і властивостей і ставлення особистості, і про конкретну мовну особистість можна говорити лише у випадку реалізації у конкретному дискурсі її конкретних дискурсних здібностей за професійним спілкуванням.

Особистість як “культурно-емерджентна сутність” [14, с. 103] має сукупність тих якостей, що визначають її мовленнєву поведінку в різних ситуаціях спілкування. Отже, завдання описати структуру дискурсивної діяльності і, відповідно, моделювання типу мовної особистості а ретліг потребує розгляду цих явищ у контексті культури, у ракурсі виявлення їх специфічних, зокрема професійних і мовних, компонентів. Таким чином, ми можемо говорити про існування *професійного дискурсу* як дискурсивну діяльність мовної особистості у професійних ситуаціях спілкування.

Розуміння дискурсу як ієрархічно сконструйованої складної структури, яка складається з деяких рівнів, було покладено в основу типології мовних особистостей *трирівневої* репрезентації дискурсу. Виділяють *формально-семіотичний, когнітивно-інтерпретований і соціально-інтерактивний* рівні [16, с. 89–94; 17, с. 45–50]. Ю. Караулов подає типологію в іншій термінології – *вербально-семантичний /нульовий/, тезаурусний /перший/, мотиваційно-прагматичний /другий/* [10, с. 60–61]. Кожний із рівнів на етапі породження дискурсу характеризують мовну особистість і в термінах “готовностей” реалізувати ті або інші дискурсні здібності [10, с. 60–62], а на рівні перцепції – реалізованих дискурсних здібностей особистості, ми будемо говорити про *професійні дискурсні здібності особистості*.

Мовленнєва діяльність і професійний дискурс у нашому розумінні розглядається як сутність і явище. Мовленнєва діяльність – поле (континуум) мовленнєвої активності безкінечної кількості конкретних мовних особистостей. Дискурс за професійними ознаками конкретної мовної особистості в цьому випадку є точкою (у просторі) континуума мовленнєвої діяльності. Відстань між точками – професійними дискурсами конкретних мовних особистостей прагне до нуля, що віддзеркалює взаємодіючий і взаємозалежний характер мовленнєвого спілкування комунікантів.

Простір професійного дискурсу є точкою в безмежному континуумі мовленнєвої діяльності, сам по собі обмежено і внутрішньо поділений. Він складається з одиниць мовленнєвої діяльності різного комунікативного статусу, мовленнєво-мисленнєвих сил із різними векторами і спрямованістю на адресата/адресанта дискурсу (фахівців).

Дискурсні здібності особистості фахівця, що реалізуються на *першому рівні*, містять у

собі основні дії і операції семіотичні діяльності. Професійні дискурсні здібності *другого рівня* відповідають за адекватне відбиття в дискурсі фрагментів реального або мислимого чи можливого світу. Професійні дискурсні здібності *третього рівня* орієнтовані на доречність використання вербалізованих актів у соціальній взаємодії людей, наразі (це є виключно важливим) і професійному спілкуванню.

Цілком очевидно, що кожний із рівнів по-своєму репрезентує мовну особистість, але при її характеристиці як цілісного суб'єкта професійного дискурсу вони знаходяться у відношеннях доповненості. Для типології мовних особистостей необхідно всередині кожного рівня визначити дискурсивні релевантні засади, за допомогою яких і будуть виявлятися типові риси мовленнєвої поведінки особистості.

Отже, дискурс – це поле, середовище, у якому співіснують різні “системи знань”; ці знання актуалізуються “посередництвом висловлювань і мовленнєвих актів”, при цьому “висловлювання є єдиною можливою галуззю існування” мовленнєвого акту, “одночасно оформлюючи й означаючи мовленнєвий акт посередництвом пропозиційного змісту”. Дискурс реальний, він є актуальним спілкуванням, він виникає у процесі взаємодії індивідів, у процесі обміну і перероблення інформації, необхідної для адаптації до нових умов життя, звідси слідує, що він містить у собі культурний і професійний (обмін досвідом), соціальний, прагматичний, когнітивний (пов'язаний із “передачею знань або запитом про знання”) компоненти.

Антропологічна дослідницька парадигма, що стала актуальною в багатьох науках, особливу роль відводить вивченню мовця – “людини, яка говорить”, – тому що вербальна семіотизація будь-якого простору – соціокультурного, професійного, політичного, релігійного тощо – детермінована взаємодією суб'єктів і сама визначає відповідні інтеракційні процеси. “Я те, що я кажу” екзистенціалістів стало свого роду ініціальним постулатом багатьох підходів, орієнтованих на досягнення нових знань про “механізми” й складові оптимальної комунікації як основи успішного полілогу етносів і соціумів у глобалізованому світі. Інтерес до вивчення дискурсів, без сумніву, пов'язаний із прагненням пізнати ментальну і лінгвоетнічну обумовленість комунікативних програм на основі аналізу крупних текстових масивів – корпусів підібраних за просторовими, часовими, функціональними (професійно-орієнтованими) параметрами.

Разом із цим нині новий ракурс отримали дослідження дискурсів великих мислителів, учених, дослідників, письменників, політиків, громадських діячів. Аналіз текстів як вербальних маніфестів особистісних смислів, що формують свідомість епох і народів, змінюють будову світу, є спробою зрозуміти витoki когніцій, компетенцій, креативів, емоцій та інтенцій у певному соціокультурному просторі, причину визнання в дискурсі певної особистості “ключа” до розуміння тієї етносоціальної, професійно-орієнтованої спільноти, яку вона презентує.

Поняття “професійна мовнокомунікативна компетенція” щодо поняття “комунікативна компетенція” є вузьким, оскільки критерії професійної діяльності (зокрема студента нефілологічної спеціальності) зумовлюють наявність в адресанта мовлення (фахівця-нефілолога) низки комунікативних умінь, що можуть бути характерні й обов'язкові тільки для цього виду діяльності. Спробуємо впорядкувати власне визначення поняття “**професійна мовнокомунікативна компетенція**” студента нефілологічної спеціальності. Це наявність *професійно-комунікативних умінь особистості спілкуватися в типових умовах професійної діяльності, володіти потенціалом професійного дискурсу, репрезентувати нормативні та доступні для сприйняття навчально-наукові, технічні, фахові тексти; здатність розв'язувати комунікативні завдання у складних і непередбачуваних ситуаціях професійного спілкування.*

Зауважимо, що необхідний рівень професійної українськомовної комунікативної компетенції студента ВНЗ нефілологічного профілю передбачає наявність у нього таких умінь:

1. Комунікативні вміння:

- а) установити контакт зі співрозмовником;
- б) підтримувати спілкування;
- в) добирати мовні засоби за певних умов спілкування в різних стилях та жанрах;
- г) уміння зацікавити співрозмовника у процесі опанування навчального предмета;
- г) уміння переконувати мовними засобами, залучувати співбесідника на свій бік.

2. Професійно - комунікативні вміння:

- а) знання фахової (виробничої) термінології;
- б) здійснення комунікації за допомогою мовних засобів, які уможливають реалізацію імпресивної та волюнтативної функцій мови: наказувати, переконувати, привертати увагу співрозмовника до питань, актуальних на певний момент для одного з них;
- в) уміння редагувати власне та чуже мовлення;
- г) уміння аналізувати змістову правильність мовлення;
- г) уміння здійснювати різні види аналізу текстів науково-навчального виробничо-технічного підстилю наукового стилю;
- д) нормативно та відповідно до ситуації спілкування послуговуватися фатичними жанрами мовлення.

Ефективність спілкування адресанта (лектора, оратора, промовця) з адресатом (учнями, студентами, тими, хто здобуває знання та є потенційним сприймачем інформації), за словами Л. І. Мацько, залежить від вивчення адресата, а саме його:

- соціально-демографічних ознак (стать, вік, освіта, професія, належність до соціальних верств);
- суспільно-психологічних ознак (потреби, мотиви поведінки, ставлення до промовця і предмета мовлення та рівень розуміння того, про що йдеться);
- індивідуально-особистісних ознак (тип нервової системи, особливості мислення, темпераменту, характер, емоційно-вольова сфера тощо) [13, с. 94].

Потреби суспільства в чітко спланованому, цілеспрямованому формуванні професійної особистості фахівців, що зумовлена їхнім досконалим професійним мисленням і мовленням, має здійснюватися з урахуванням соціальних особливостей та історико-культурних традицій українського суспільства, вікових особливостей, інтересів і прагнень студентів; професійної спрямованості, специфіки професійно-технічної (нефілологічної) вищої освіти – зумовили необхідність у підготовці інженерних кадрів, які були б здатні, здійснюючи високопрофесійну діяльність у сфері виробництва, досконало спілкуватися українською мовою як державною.

-
1. Александров Б.Н., Полетаев Л.В. Вопросы моделирования деятельности и личности специалиста // Среднее специальное образование, 1982. №1.
 2. Барановська Л. В. Навчання студентів професійного спілкування. Біла Церква, 2002.
 3. Бацевич Ф. С. Філософія мови: історія лінгвофілософських учень: К., 2008.
 4. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. К., 2004.
 5. Богин Г.И. Модель языковой личности и ее отношение к разновидностям текстов: Авторефер. дис. ... д-ра філол. наук. Л., 1984.
 6. Богин Г.И. Типология понимания текста. Калинин, 1986.
 7. Залевская А. А. Введение в психолінгвістику. М., 1999.
 8. Зимняя И.А. Лингвопсихология речевой деятельности. М.; Воронеж, 2001.

-
9. Зимняя И. А. Педагогическая мотивация. Ростов-на-Дону, 1997.
 10. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. М., 1987.
 11. Леонтьев А. А. Речевая деятельность // Хрестоматия по психологии. М., 1977.
 12. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української мови : Навч. посіб. К., 2007.
 13. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика : Навч. посіб. К., 2003.
 14. Сафаров Ш. Этнокультурный компонент дискурсивной деятельности // Язык, дискурс и личность : Межвуз. сб. науч. тр. Тверь, 1990.
 15. Сосюр Ф. Курс загальної лінгвістики. К., 1998.
 16. Сухих С. А. Аспект отношения в диалоге // Высказывание и дискурс в прагмалингвистическом аспекте. К., 1989.
 17. Сухих С. А. Типология языкового общения // Язык, дискурс и личность : Межвуз. сб. науч. тр. Тверь, 1990.
 18. Терещенко В. Мовна особистість як головний концепт авторського дискурсу // Гуманітарна освіта в технічних навчальних закладах: Зб. наук. праць факультету лінгвістики Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету. К., 2007. Вип. 14.
 19. Чернявський К. Шляхи формування мовної особистості студента // Молодь і державна мова : Київ, молодіжна наук.-практ. конф., 19-20 трав. 2000 р. : Зб. матеріалів. К., 2000.

PROFESSIONAL DISCOURSE AND SPEECH PERSONALITY OF A STUDENT OF A NON-PHILOLOGICAL HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

Iryna Drozdova

*Kherson State University,
The Department of Ukrainian Linguistics, 27,
40-th October Anniversary St., Kherson, 73 000, Ukraine,
phone: (0552) 326 756*

The article studies the professional discourse and speech personality of a non-philological profile student, which are developed in the process of the Ukrainian language studying in the higher school.

Key words: professional discourse, student speech personality, objective and subjective factors of the speech personality development, methodology of the Ukrainian language teaching in the higher school, language culture, language behavior, professional speech communicative competence.

**ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ ДИСКУРС И ЯЗЫКОВАЯ ЛИЧНОСТЬ
СТУДЕНТА ВУЗА НЕФИЛОЛОГИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ**

Дроздовая Ирина

*Херсонский государственный университет,
кафедра украинского языкознания,
ул. 40 лет Октября, 27, ауд. 352, г. Херсон, 73000, Украина,
тел: (0552) 326 756*

В статье исследуются профессиональный дискурс и языковая личность студента нефилологического профиля, формирующиеся в процессе обучения украинскому языку в высшей школе.

Ключевые слова: профессиональный дискурс, языковая личность студента, объективные и субъективные факторы формирования языковой личности, методика преподавания украинского языка в высшей школе, культура речи, речевая деятельность, профессиональная коммуникативно-речевая компетенция.

Стаття надійшла до редколегії 29. 12. 2009

Прийнята до друку 20. 01. 2010